

ШЕТ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА БЕЙНЕМАТЕРИАЛДАРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

*Кадиришинова Назым Танатхановна,
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №11
жалпы білім беретін мектебі» КММ
шет тілі пәні мұғалімі, Қостанай қ.*

Аннотация

Бұл мақалада шет тілін оқыту үдерісінде қазіргі заман технологиялардың көмегімен әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастырудың өзекті мәселесі қарастырылған. Шет тілін оқытуда әлеуметтік-мәдени құзыреттілік құндылығы маңызды рөл атқарады. Мақалада шет тілі сабақтарында бейнематериалдармен тиімді жұмыс жасау, оқушылардың бойында осы құзыреттілікті қалыптастыру. Ол сондай-ақ шет тілінде сабақ өткізудің әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі құралдарын сипаттайды.

Түйінді сөздер: жаһандану заманы, әлеуметтік-мәдени құзыреттілік, бейнематериалдар, шет тіліндегі қарым-қатынас, оқу үдерісі, критерий.

Аннотация

В данной статье рассмотрена актуальная проблема формирования социокультурной компетенции в процессе обучения иностранному языку с помощью современных технологий. Немаловажную роль в обучении иностранному языку играет ценность социокультурной компетенции. В статье представлена эффективная работа с видеоматериалами на уроках иностранного языка, формирование у учащихся данной компетенции. В ней также описаны основные средства формирования социокультурной компетентности проведения занятий на иностранном языке.

Ключевые слова: эпоха глобализации, социокультурная компетенция, видеоматериалы, иноязычное общение, учебный процесс, критерий.

Abstract

In this article, the actual problem of forming socio-cultural competencies with the help of modern technologies in the process of teaching a foreign language is considered. The value of socio-cultural competence plays an important role in teaching a foreign language. The article provides effective work with video materials in foreign language lessons, the formation of this competence among students. It also describes the main tools for the formation of socio-cultural competence in conducting classes in a foreign language.

Key words: globalization, socio-cultural competence, video materials, communication in a foreign language, educational process, criteria.

Қазіргі жаһандану заманында шет тілін оқытудағы әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті дамыту – маңызды мәселелердің бірі. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік – тіл халық мәдениетінің құрамдас бөлігі, мәдениетті тасымалдаушы құрал деп түсініп, үйреніп жатқан тілде сөйлейтін халықтың әдет-ғұрпын, әлеуметтік стереотиптерін, тарихын, мәдениетін қоса меңгеріп, қарым-қатынас барысында оларды қолдана білу қабілеті.

Жалпы орта мектептерінде шет тілін оқытудың жаңа тәсілі-бұл құзыреттілік-әрекеттік тәсіл. Бұл тәсілдің басты ерекшелігі-заманауи білім беру стандарттарына сәйкес келетін оқыту нәтижесіне бағдарлану. Құзыреттілік-белсенділік тәсілінде бөлінетін құзыреттердің бірі-әлеуметтік-мәдени құзыреттілік. Шет тілі мұғалімінің міндеті-бұл құзыреттілікті қалыптастыру, жеке сипаттамаларға сүйене отырып, шет тілін меңгеруге ынталандыру.

Оқушылардың әлеуметтік-мәдени дамуы:

- қалыптасқан мінез-құлық үлгілері мен салт-дәстүрлер, құндылықтар, зерттелетін тілдің мәдениетіне тән қатынастар арасындағы байланысты түсіну;

- оқытылатын тіл елінің идеологиясы мен материалдық және рухани мәдениеті өнімдерінің өзара байланысын түсіну;

- жалпыадамзаттық мәдениетті дамытудағы ана тілі мен мәдениетінің рөлін түсіну;

- өз елінің мәдениетімен салыстыра отырып, шетелдік мәдениетті зерделеуге талдамалық көзқарас қалыптастыру;
- оқушылардың тіл мәдениетін дамыту, шет тілінде оқытылатын елдің болмысын және өмірінің шындығын сипаттау.

Жалпы орта мектепте шет тілі арқылы әлеуметтік-мәдени білім беру:

- басқа тілдерді және тиісінше басқа мәдени қоғамдастықтарды кейіннен өз бетінше зерделеу кезінде зерделенетін тілді оқыту елдерінің оң тәжірибесін көшіру;
- таңдалған оқу бағыты аясында әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті одан әрі дамыту [1].

Тіл үйренушінің өзге ортада әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін келесідей құралдар арқылы дамытуға болады:

- бейнематериалдар – олар кезіндегі және қазір де белгілі құралдар (олар сол елдің мәдениетін беруші беделді құрал);
- таспаға жазылған мәтіндер (нақты шетелдік азаматтардың және тіл тасушылардың оқыған мәтіндер жазбасы);
- виртуалды ену – оқушылардың әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін дамытудың тиімді құралы[2].

Шет тілін оқытуда, тіл үйренудің жемісті болуына ықпал етуде, оқушылардың қызығушылықтарын арттыруда бейне материалдардың маңызы зор. Бейне материалдарды пайдаланудың маңыздылығы шет тіліндегі дыбыстардың артикуляциялық айырмашылығын меңгертуде; ағылшын тілінде барлық дыбыстардың дұрыс айтылуын ажырата және айта білуде; сөздер мен сөз тіркестеріндегі екпіннің дұрыс қойылуын меңгертуде; әр түрлі сөйлемдерде дұрыс интонацияны таңдай алуда: (жай, сұраулы, бұйрықты сөйлемдер) көрінеді. Шет тілі сабақтарында оқушылардың үйреніп жатқан тілдерін көп естіп, көп қолдануы негізгі жаттығулардың бірі болып табылады.

Бейне материалдар арқылы сабақ беру әдісі қазіргі заманда кең тараған әдістердің бірі. Бейне арқылы оқушыларға қысқа үзінділер көрсетіледі. Жаңа сөздердің аудармасы беріледі, соңынан осы тақырыптарға байланысты жаттығу жұмыстары беріледі. Бейне материал бойынша оқушылар қысқаша түсініктерін айтады. Бейнематериалмен жұмыс жасау оқушылардың есту мүмкіндігін ғана жетілдіріп қоймай, сонымен бірге көзбен байқау түсінігін де дамытады. Бейнені көргеннен кейін оқушылардан әдетте 5 минут көлемінде сюжеттің мәні мен мазмұнын ашатын сұрақтар қоюды оқушылардан сұраймын. Осындай жұмыс арқылы біріншіден оқушылар проблемалық сұрақтарды дұрыс қоюға бейімделсе, екіншіден оқушылардың материалды қаншалықты түсінгендігін білуге болады. Үшіншіден оқушыларды сұраққа дұрыс жауап бере білуге үйретеді. Шет тілі сабақтары кезінде бейне материалдарды жиі қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырып, тақырыптың мазмұнын ашады және оқып жатырған елдің тілін қазіргі таңдағы тұрмысымен дәстүрлерінен мәлімет береді.

Әрине бейне материалдар оқу бағдарламасына сай таңдалады. YouTube сайтынан сабаққа қатысты бейне материалдар іздестірген кезде материалдың шыққан жылына да назар аударылу керек деп ойлаймын. Өйткені You Tube сайтында ескі бес алты жыл бұрын жүктелген материалдар көптеп кездеседі. Соңғы үш төрт айдың көлемінде жүктелген материалдар болғаны жөн деп санаймыз. Өйткені уақытпен қатар жүріп, соңғы жаңа материалдарды сабақ барысында пайдаланған дұрыс деп ойлаймыз. Бейнефильмнің алдында оқушыларға сол материалда кездесетін ақпараттардан хабары барлығын, яғни фондық білімдерін тексеру мақсатында сұрақтар қойып, сабаққа дайындау керек. Бейне материал көлемі ұзақ болмағаны дұрыс. Әдетте сабақ барысында 15 минуттан аспайтын материалды ғана таңдапалу жөн. Әрине таңдапалған материал оқушылардың білім деңгейлеріне сай таңдалып алынады.

Шет тілі сабағы барысында тек қана аудио материалмен жұмыс жасау сабақты бір сарынды болуына әкеледі. Бейне материалдар көмегімен шет тілін оқытудың тиімділі-

гін арттыру әлеуметтік-мәдени құзыреттілік дағдыларын қалыптастыру кезінде пайдаланылуы мүмкін; ауызша оқыту барысында өте тиімді. Сондай-ақ, олар экранда болып жатқан оқиғаларға эмоциялық көңіл бөлу арқылы туындаған материалдарды мәжбүрлі түрде есте сақтауға үлес қосады; жаңа лексикалық, фонетикалық және грамматикалық материалдарды таныстыру кезінде көрнекі немесе визуалды-есту қабілетін қолдау жасауды үйрену әдістерін әртараптандыруға мүмкіндік береді; зерттелген материалды жүйелі қайталауды тиімді ұйымдастыру үшін қолданылады. Шынайы бейне фильмдерді тәжірибеде табысты қолдану үшін олармен тиісті жұмысты ұйымдастыру керек. Алдымен, оқыту мақсаттары мен міндеттерін анықтау керек (бұл бейнені көрсету арқылы біз неге жетеміз). [4, б. 122-124]

Бейне материалдарды көрер алдында алдымен біз оқушылармен төмендегідей жұмыстарды ұйымдастыра аламыз:

- 1) нені күтетінін;
- 2) видеоны тамашалауға және түсінуге оларды ынталандыру;
- 3) видеоны қандай мақсат үшін көру керектігін түсіндіру.

Дегенмен сабақ барысында қолданатын тапсырмалар сияқты, бейне сабаққа да үлкен дайындықпен, бейнематериалдардың негізгі мақсатын зерделеп келгеніміздұрыс [6, б. 31].

Бейнематериалдарды қолданудың оқушылар үшін артықшылығы:

- оқушылар үшін бейнематериал аудио және визуалды материалды біріктіреді;
- бейнематериал білім алушыға қызықты контекст ұсынады;
- мәдени мәндегі ақпарат пен шынайы тіл ұсынады;
- бейне материалды керек кезінде тоқтатуға, қайталауға немесе тоқтату режиміне қоюға болады, яғни жеңіл басқарылады және оқушылар жеке де, топпен де тамашалай алады;

- бейнематериалды көру кезінде оқушылар бейвербалдық қатысым элементтерін дауыс ырғағына, тіл ритміне, екпінге қарап көре алады.

Зерттеулерге сүйенсек, бейне материалдарды таңдау мәселесіне үлкен көңіл бөлінеді. Әртүрлі авторлардың осы тақырып бойынша басылымдарын талдауға арналған, шынайы бейнені таңдау үшін келесі критерийлерді ажыратамыз:

- шынайы бейне материалдардың тілдік мазмұнының оқушылардың тілдік деңгейіне сәйкестігі;
- шынайы бейне материалдардың өзектілігі;
- дыбыс және декорацияның сапасы;
- бейнематериалдардың жанрлық ерекшеліктерінің білім беру мақсаттары мен міндеттеріне, оқушылардың мүдделеріне сәйкестігі;
- аймақтық географияның есебі;
- бейнематериалдардың әлеуметтік-мәдени мазмұнын, әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыру сәйкестігі;
- ақпараттық және көркем құндылық;
- аудиториямен танымалдығы;
- жанрлық-композициялық әртүрлілік [3, б. 24];

Шынайы бейне материалдарды таңдау кезінде жоғарыда аталған критерийлерді ескеру керек, әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал жасайтын материалдарға ерекше көңіл бөле отырып, жалпы кәсіби бағдарын көрсететін, әлеуметтік мәдениет элементтері, ұлттық менталитеттің ерекшеліктерін жеткізу, әсіресе, ұлттық диалог тиіс. Осы көзқараспен барлық лингвистикалық ақпараттар енгізіледі, оларды игереді және ағымдағы формамен бекітеді, ал шет тілінде сөйлеу оқытудың мағынасы мен мәні болып табылады.

Оқу үрдісінде шынайы бейнематериалдарды, атап айтқанда, бейнелерді қосқанда, олардың ерекшеліктерін арнайы жанр ретінде ескеру қажет. Көрсетілімге дайындалу

кезінде бейнемен жұмыс істеуге қанша уақыт жұмсалатынын анықтау маңызды. Оның көрсету ұзақтығы әдетте бір сабаққа сыймайды, сондықтан мақсатқа сай келетін логикалық реті бар жеке фрагменттерін (эпизодтар) таңдап, осы әрбір үзінділермен жұмыс істеу керек. Фрагмент (эпизод) ретінде біз уақыт пен тақырып бойынша шектеулі, бейне жазбалардың тақырыптық толық үзінділерін айтамыз. Шынайы бейнефильмдер сөздің фонетикалық қырын оқыту барысында пайдалы екені анық: ауызша дыбыстардың артикуляциясын көруге мүмкін береді, спикерлердің түрлі айтылуын тыңдауға, лексиканы біркелкі монолингвистикалық семантизациялауды қамтамасыз етеді. Фильмдерді пайдалану оқушылардың психикалық белсенділігінің әртүрлі аспектілерін дамытуға, бірінші кезекте, тыңдауға үйрететін кілт болып табылатын назар мен есте сақтауға ықпал етеді [5,б.32].

Оқушыларының әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін дамыту шет тілінде оқу процесінде түпнұсқа бейнематериалдарды қолдану әдістемесі негізінде жасалған жаттығулар жиынтығын қолдануда сәтті болуы мүмкін.

Осылайша, оқу процесінде оқушылардың әлеуметтік-мәдени құзіреттілігінің дамуы шет тілі сабағында тиімді болады, егер:

* ағылшын тілін оқыту процесінде оқушылардың шет тілінің болмысын қамтитын теңтүпнұсқалы бейнематериалдар қолданылатын болған жағдайда;

* білім алушылардың әлеуметтік-мәдени құзыретін дамыту әдістеме арқылы жүзеге асырылуы, әлеуметтік-мәдени, коммуникативті және тұлғаға бағытталған тәсілдер аясында жасалған, бұл түпнұсқа бейнематериалдардың арнайы таңдалған корпусын қолдануды көздеген кезде;

* шынайы бейнематериалдарды оқушылар әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктің даму кезеңдеріне және жұмыс кезеңдеріне сәйкес арнайы әзірленген жаттығулар кешенін бейнематериалдардың көмегімен меңгерген кезде.

Қазіргі дамып келе жатқан мектепте әлеуметтік-мәдени құзіреттілікті қалыптастыру басым міндеттердің бірі болып табылады. Оқушының осы құзіреттіліктің қалыптасуы оған үнемі дамып келе жатқан қоғамда сәттілік пен бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз етеді. Ол поливариантты негізде қалыптасады, мұнда ақпарат берілетін бір арна басқасымен толықтырылады. Сондықтан бейнематериалдарды шет тілі сабақтарында қолдану әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті арттырудың негізгі тәсілдерінің бірі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Повышение социокультурной компетенции учащихся ИКТ на уроках английского языка Моногарова Светлана Алексеевна <https://urok.1sept.ru/articles/617447>
2. Г.Шукурова. Effects of the Use of Video Materials in Teaching English file:///C:/Users/1/Downloads/moluch_250_ch4_7vDQtBY.pdf
3. Л.Блумфилд. Краткое руководство по практическому изучению иностранных языков. – В. кн.: Методика преподавания иностранных языков за рубежом, М.: Прогресс, 1967 с, 24.
4. Е.Г. Зубов. Социокультурная компетенция // «Молодежь, наука, творчество – 2004». – Омск, 2004. –С. 122-124.
5. Г.Ә.Мусаева, Ақпараттық технологияны оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығын арттыру құралы ретінде қолдану. Мектептегі технология, 2010 ж. №5, 32 б.
6. Ю. И. Верисокин. Video film as a means of motivating schoolchildren in teaching a foreign language // Foreign languages at school № 5, 2003. p.31.